

บทที่ ๓

ความเป็นมาและความสำคัญพิธีศพตามหลักพุทธธรรมของชาว

ตำบลคูคำ

ความเป็นมาและความสำคัญพิธีศพตามหลักพุทธธรรมของชาวตำบลคูคำโดยจะเชื่อมโยงให้เห็นพิธีกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาจนถึงการเกิดขึ้นของพิธีศพของชาวพุทธตำบลคูคำ ว่ามีความสอดคล้องกันอย่างไร ในบทนี้จะศึกษาประวัติความเป็นมาของชาวตำบลคูคำ พิธีกรรมเกี่ยวกับพิธีศพ และหลักปริศนาธรรมที่เกี่ยวกับพิธีศพของชาวอีสานตำบลคูคำว่ามีความเป็นมาและความสำคัญอย่างไร

๓.๑ ภูมิหลังของชาวพุทธตำบลคูคำ

บ้านคูหมู่บ้านที่ ๑ ได้แยกหมู่บ้านออกมาจากบ้านสังใหญ่ เพราะประชากรในหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น สาเหตุที่ตั้งชื่อว่าบ้านคู เพราะมีลักษณะเป็นคูดินยาวที่เกิดจากน้ำพัดพาเอาเศษดินและเศษหญ้ามามากจนเป็นคูยาวก็เลยเรียกเป็นชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านคู” ผู้ก่อตั้งหมู่บ้าน คือ นายสะอาด ซึ่งเป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ ต่อมาในช่วงรัชกาลที่ ๖ ทางกรมได้ประกาศให้ใช้นามสกุล ชาวบ้านก็เลยปรึกษากันใช้นามสกุลสะอาด โดยการเอาชื่อของผู้ก่อตั้งหมู่บ้านมาใช้ตั้งเป็นนามสกุล ต่อมาประชากรในหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น จึงแยกหมู่บ้านออกเป็นหมู่บ้านที่ ๒ และตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านคูคำ” ในชุมชน มี ๗ หมู่บ้าน จึงตั้งเป็นตำบลคูคำ มีผู้ใหญ่บ้าน ๑๑ คน ดังนี้

๑. นายพรหม สมภาร

๒. นายจัน ดีตาด

๓. นายจันดี สะตะ

๔. นายนวล สะตะ

๕. นายสวน สะตะ

๖. นายเคน พันธุ์รูปแท้

๗. นายเหมือน โคตรศรีวงษ์

๘. นายบัวพัน คำมูล

๙. นายบุญเตรียม สุขเมโท

๑๐. นายสวาท วิจารณ์ราช

๑๑. นายมนชัย กันทำ

ในตำบลคูคำ มีกำนัน ๒ คน คือ นายนวล สะตะ เป็นกำนันคนแรกของตำบล และ นายสัญญา โคตรศรีวงษ์ เป็นกำนันคนปัจจุบัน^๑

บ้านคูคลอง หมู่ที่ ๗ ตำบลคูคำ อำเภอชำสูง จังหวัดขอนแก่น ได้แยกหมู่บ้านออกมาจากบ้านคูคำ หมู่ที่ ๒ ตามประวัติเล่าต่อกันมาว่า บ้านคูคำเป็นที่ตั้งชุมชนใหญ่อยู่บริเวณดอนบ้านเก่า หรือชื่อเดิมว่า บ้านสังใหญ่ ต่อมาเกิดโรคระบาดหรือชาวบ้านเรียกว่าโรคห่า ปัจจุบันคือโรคไข้ตาย ทำให้ชาวบ้านสังใหญ่ล้มตายเป็นจำนวนมาก จึงอพยพขึ้นไปทางเหนือ คือบ้านแห้ว ตำบลบ้านโนน ในปัจจุบัน อีกส่วนหนึ่งอพยพลงไปทางทิศใต้ คือบ้านคูและบ้านหนองบัวคำมูล ในปัจจุบัน และยังมีอีกส่วนหนึ่งที่ไม่ได้อพยพไปไหน คือบ้านคูคลอง ในปัจจุบัน ต่อมามีการขุดคลองชลประทานแยกระหว่างบ้านคูและบ้านคูคลอง ในปัจจุบันก็เป็นส่วนหนึ่งของบ้านคู และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ นายสัญญา โคตรศรีวงษ์ กำนันตำบลคูคำ ได้แยกการปกครอง คือ แยกบ้านคูคลองออกจากบ้านคู และใช้ชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านคูคลอง” ผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือ นายประยูร โคตรศรีวงษ์ บ้านคูคลองมีปูชนียสถานประจำหมู่บ้าน คือ โบสถ์เก่าที่สร้างด้วยศิลาแลง ซึ่งชาวบ้านได้ช่วยกันบูรณะไว้ และตั้งเป็นวัดป่าสังฆมถาย์ ปัจจุบันบ้านคูคลองมี นายพิกุล โมลี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

บ้านคูคลอง หมู่ที่ ๗ อยู่ในเขตปกครองของตำบลคูคำ อำเภอชำสูง จังหวัดขอนแก่น การเดินทางไปศาลากลางจังหวัดขอนแก่น มีรถโดยสารประจำทาง สายหนองบัวน้อย – กระนวน จากศาลากลางไปทางทิศตะวันตกออกผ่านมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน ผ่านโรงเรียนกีฬาตำบลโคกสี ผ่านบ้านหนองบัวน้อย ตำบลโคกสี และบ้านโนน ตำบลบ้านโนน รวมระยะทาง ๑๖ กิโลเมตร อาณาเขตทางทิศเหนือติดกับบ้านแห้ว ตำบลบ้านโนน อำเภอชำสูง จังหวัดขอนแก่น ทิศใต้ติดกับบ้านบ่อใหญ่ ตำบลคูคำ อำเภอชำสูง จังหวัดขอนแก่น ทิศตะวันออกติดกับบ้านโนน ตำบลบ้านโนน อำเภอชำสูง จังหวัดขอนแก่น ทิศตะวันตกติดกับบ้านคู ตำบลคูคำ อำเภอชำสูง จังหวัดขอนแก่น^๒

ชาวตำบลคูคำส่วนใหญ่ทำการเกษตรปลูกข้าว ปลูกผัก และเลี้ยงปลา ชาวบ้านส่วนหนึ่งก็ทำงานรับจ้างทั่วไป เศรษฐกิจในชุมชนก็อยู่ในขั้นดีเพราะอยู่ไม่ห่างจากจังหวัดขอนแก่นมากนัก การคมนาคมเดินทางสะดวกสบาย และอยู่ใกล้กับ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มหาวิทยาลัยสงฆ์) จังหวัดขอนแก่น สถานีโทรทัศน์และสถานีวิทยุหลายแห่ง ชาวตำบลคูคำจึงเป็นชุมชนใหญ่และมีความเจริญ

^๑ สัมภาษณ์ นายสัญญา โคตรศรีวงษ์ (กำนันตำบลคูคำ) วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

^๒ สัมภาษณ์ นายพิกุล โมลี (ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๗) วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

๓.๑.๑ ความเชื่อการทำพิธีศพชาวพุทธตำบลคูคำ

ความตายเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนต้องประสบ เมื่อบุคคลในครอบครัวใดตายลง ก็เป็นหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวนั้นหรือผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องจัดงานศพตามประเพณี ในสมัยโบราณหรือครั้งพุทธกาล ประเพณีการจัดงานศพไม่ซับซ้อนมีพิธีมากเช่นปัจจุบัน ในปัจจุบันประเพณีการจัดงานศพของพุทธศาสนิกชนชาวไทยเปลี่ยนไปจากเดิมมาก และแต่ละท้องถิ่นก็จัดงานศพแตกต่างกันไปตามความนิยมและตามฐานะของเจ้าภาพ อย่างกรณีการจัดงานศพของชาวดำบลคูคำ ก็เช่นเดียวกัน ก็มีประเพณีพิธีกรรมข้อปฏิบัติและความเชื่อที่รักษาของดั้งเดิมเอาไว้ และเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ตามลำดับ ดังนี้

๓.๑.๑.๑ การปฏิบัติต่อศพ

ชาวดำบลคูคำจะเริ่มการปฏิบัติต่อศพ คือ เมื่อทราบว่าจะมีคนใกล้จะสิ้นใจ จะมีการบอกทางสวรรค์ จัดดอกไม้ธูปเทียนให้คนป่วยประนมมือถือไว้ เป็นการเตือนให้คนป่วยระลึกถึงคุณพระเพราะเชื่อว่าเป็นการนำเครื่องสักการะไปไหว้พระธาตุเกศแก้วจุฬามณีเจดีย์บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ “ทางคสิธรรม” เชื่อว่าเป็นการสอนให้คนรู้จักไหว้พระ อย่าอยู่โดยไม่รู้จักให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา^๓

เมื่อสิ้นลมหายใจ ให้เอาหม้อมาไว้ดีส่งสัญญาณให้รู้อย่าใช้ปืนยิงเด็ดขาด เพราะชาวพุทธอีสานเชื่อว่าปืนคือเครื่องประหารเป็นอาวุธสำหรับฆ่า ไม่ใช่สัญญาณแห่งสวรรค์จึงห้ามใช้ ถ้าเห็นว่าผู้ป่วยใกล้จะตายให้เตรียมหม้อรอไว้ เมื่อสิ้นลมหายใจให้ตีหม้อ ๓ ครั้งๆ ละ ๓ ที ดังนี้

ครั้งที่ ๑ ผู้ตีหม้อให้กล่าวว่า พุทโธ

ครั้งที่ ๒ ผู้ตีหม้อให้กล่าวว่า ัมโม

ครั้งที่ ๑ ผู้ตีหม้อให้กล่าวว่า สังโฆ

ตีหม้อครั้งที่ ๒ และครั้งที่ ๓ ก็ทำเหมือนกับครั้งที่ ๑ โดยทำติดต่อกันเลย การทำวิธีนี้เชื่อว่าผู้ตายจะได้สัมผัสเสวยบุญกุศล และอีกประการหนึ่งเป็นการเตือนให้ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้รู้ว่าเมื่อไปแล้วแม้แต่ร่างกายก็เอาไปด้วยไม่ได้ จะโลกไปทำไมมากมาย ในปัจจุบันก็ยังปฏิบัติเช่นนี้อยู่เช่นเดิม^๔

^๓ พระอธิการบัวพันธ์ ภูทกญาโณ, เจ้าอาวาสวัดบ้านบ่อใหญ่ ตำบลคูคำ, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

^๔ พระครูเขมปัญญาคม, เจ้าอาวาสวัดชุมพศรี บ้านหม้อ ตำบลคูคำ อำเภอซำสูง จังหวัดขอนแก่น, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

การปฏิบัติต่อศพผู้ตายเป็น เป็นหน้าที่ของญาติที่ยังมีชีวิตอยู่ต้องปฏิบัติต่อผู้ตาย และต้องทำให้สมเกียรติ เพราะเป็นครั้งสุดท้ายที่จะได้ทำต่อกัน มีอะไรที่กระทำผิดต่อกันก็ถือว่าอโหสิกรรมไม่คิดใจเอาความกัน มีหนี้สินก็บริจาคยกให้กันไป เพื่อไม่ให้คนที่ยังมีชีวิตอยู่และคนที่ตายไปมีเวรกรรมต่อกัน การตายมี ๒ ประเภท คือ ตายธรรมดาด้วยโรคต่างๆ และตายโหงถูกเขามาตาย ตกน้ำตาย จะไม่นิยมอาบน้ำศพและเผาศพ เพราะถือว่าตายไม่บริสุทธิ์ ศพผู้ตายก็ให้ญาติๆ ช่วยกันทำพิธีศพทางพระพุทธศาสนา ซึ่งในขั้นตอนของพิธีกรรมมี ดังนี้

๑. การอาบน้ำศพ ถ้าตายธรรมดาจะนิยมอาบน้ำศพด้วยน้ำอบน้ำหอม เชื่อว่าอาบเพื่อให้ร่างกายของผู้ตายปราศจากมลทิน “ทางคติธรรม” เชื่อว่าเป็นการสอนให้คนมีชีวิตอยู่เอาศีลสมาธิ ปัญญา เป็นน้ำอาบกาย วาจา ใจ ให้สะอาดปราศกิเลส (ตายโหงไม่นิยมอาบน้ำศพ เพราะถือว่าตายไม่บริสุทธิ์) ปัจจุบันชาวตำบลลูกคำก็ยังปฏิบัติเช่นเดิมตลอดมา

๒. การหวิมศพ การหวิมให้ศพนั้น ให้หวิไปข้างหลังครึ่งหนึ่ง และหวิไปข้างหน้าครึ่งหนึ่ง “ทางคติโลก” เชื่อว่าเป็นการหวิให้คนตายและให้คนเกิด เมื่อหวิแล้วหักออกเป็น ๒ ท่อน แล้วโยนทิ้งไป “ทางคติธรรม” เชื่อว่าเป็นการเตือนให้พิจารณาว่า การเกิดกับการตายเป็นของคู่กัน เกิดแล้วต้องตาย ตายแล้วต้องเกิด^๕

นอกจากนี้แล้วพระอธิการบัวพันธ์ ภูทุญญาโณ ยังกล่าวเพิ่มเติมในการปฏิบัติต่อศพอีกว่า

๓. การนุ่งเสื้อผ้าให้ศพ ใช้ผ้าขาวนุ่ง ๒ ชั้น และชั้นในเอาชายพกไว้ข้างหลัง ชั้นนอกเอาชายพกไว้ข้างหน้า แล้วห่มผ้าเฉียงบ่า “ทางคติโลก” เชื่อว่านุ่งเอาชายพกไว้ข้างหลังเป็นการนุ่งของคนตายนุ่งเอาชายพกไว้ข้างหน้าเป็นการนุ่งของคนยังมีชีวิตอยู่ “ทางคติธรรม” เชื่อว่าการนุ่งผ้าขาวเป็นการสอนให้มีความสุจริตธรรม เพราะเป็นธรรมที่ขาว

๔. การรดน้ำหอมศพ เมื่อยกศพขึ้นบนเตียงหันหัวไปทางทิศตะวันตก แล้วเอามือขวาของศพยื่นออกไป เอาหมอนรองแขนและเอาถาดมาไว้รองน้ำ ใช้น้ำอบน้ำหอมรด ถ้าเป็นพ่อแม่ลูกหลานจะเอาขมิ้นทาที่หน้าและเท้า พิมพ์ใส่ผ้าไว้เพื่อเคารพบูชา “ทางคติโลก” เชื่อว่าเป็นการแสดงความเคารพต่อศพ และเพื่อให้ศพมีกลิ่นหอม “ทางคติธรรม” เชื่อว่าเป็นการสอนให้เคารพต่อบุคคล วัตถุ สถานที่ และให้รักษาศีลเพราะศีลมีกลิ่นหอมกว่าน้ำหอม

^๕ สัมภาษณ์พระครูเขมปัญญาคม, เจ้าอาวาสวัดชุมพศรี บ้านหม้อ ตำบลลูกคำ, ๒๖ พฤศจิกายน

๕. การเอาเงินใส่ปากศพ ประเพณีอีสานมักเอาเงินใส่ปากศพ “ทางคติโลก” เชื่อว่าผู้ตายจะได้เอาเงินไปใช้ในปรโลก “ทางคติธรรม” เชื่อว่าเป็นการสอนคนที่ยังมีชีวิตอยู่ให้รู้ว่า เงินที่หาไว้มากๆ เพื่อตายไปเอาใส่ปากให้ก็ไม่สามารถเอาไปได้แม้แต่บาทเดียว

การเอาค้ำหมากใส่ปากศพ สมัยโบราณคนชอบกินหมาก เวลาตายจึงเอาค้ำหมากใส่ปาก “ทางคติโลก” เชื่อว่าเป็นการแก้ทุกข์ ถ้ากินแล้วจะทำให้สบายใจ “ทางคติธรรม” เชื่อว่าเป็นการสอนให้รู้ว่าอยากกินอยากเคี้ยว เวลาตายเอาใส่ปากให้ก็กินก็เคี้ยวไม่ได้ ในปัจจุบันชาวตำบลลูกคำจะปฏิบัติเฉพาะศพที่เป็นคนแก่ที่กินหมากเท่านั้น ส่วนศพที่ไม่ได้กินหมากก็ไม่ได้ใส่

๖. การเอาขี้ผึ้งปิดตาปิดปากศพ ใช้ขี้ผึ้งปิดตาปิดปากศพ เชื่อว่าเป็นการป้องกันความอูจาดตาบางศพก็แลบลิ้นตาเหลืองออกมา “ทางคติธรรม” เชื่อว่าเป็นการสอนคนมีชีวิตอยู่ให้รู้จักสำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อย่าให้ทุกข์เกิดขึ้น เพราะทุกข์เกิดจากการที่ไม่สำรวมในสิ่งต่างๆ เหล่านี้^๖

พระหลวงพ่อใส ปภาโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดป่าสังฆกรรม ตำบลลูกคำ อำเภอลำดวน จังหวัดขอนแก่น เสริมต่อจากพระอธิการบัวพันธ์อีกว่า

๗. การมัดตราสังศพ ใช้เชือกหรือด้ายสายสิญจน์มัดศพ ๓ เปราะ ที่คอ ๑ ที่ข้อมือ ๑ ที่ข้อเท้า ๑ “ทางคติโลก” เชื่อว่ากันมิให้ศพพองและเส้นเอ็นดึงแขนขาแยกออกคันโลงแตก “ทางคติธรรม” เชื่อว่าสิ่งที่ผูกมัดคนเรามี ๓ อย่าง คือ ลูก ๑ สามีหรือภรรยา ๑ ทรัพย์สิน ๑ ภายิตโบราณอีสานกล่าวว่า “ค้นหาฮักลูก คือ เชือกผูกคอ ค้นหาฮักผัวฮักเมีย คือ ปอผูกศอก ค้นหาฮักข้าวฮักของ คือ ปอกสุบดิน” ซึ่งค้นหา ๓ อย่างนี้ ผูกมัดคนเราให้อยู่ในวัฏสงสาร

๘. การดอยศพ เมื่อมัดตราสังศพเรียบร้อยแล้ว ก่อนจะหาโลงมาใส่ศพ จะดอยศพไว้ก่อนและหันหัวไปทางทิศตะวันตก เอาไม้ไผ่ที่ผ่าซีกข้างล่างออกให้กว้างทำเป็นหลัก เอาไว้ทางหัวศพ ๑ อัน และทางเท้าศพ ๑ อัน เอาผ้าขาวหรือผ้าไหมคลุมปิดศพมิดชิด การทำอย่างนี้คนอีสานเรียกว่า “ดอยศพ” เสร็จแล้วเอาศพลงโลง ถ้าเป็นพ่อแม่ก็จะเอาไม้กระดานปูเอียง ๒-๓ แผ่น มาทำโลง ถือว่าเป็นการแบ่งเอียงให้พ่อแม่ที่ตาย ภายในโลงจะทำปาก (รื้อไม้ไผ่) ๑ รื้อ “ทางคติโลก” เชื่อว่าเป็นที่รองศพมิให้หล่นลงข้างล่าง “ทางคติธรรม” เชื่อว่าเสมือนกับวิสุทธิ ๗ อันจะนำสัตว์ทั้งหลายให้ข้ามพ้นจากวัฏสงสาร

๙. การตั้งศพหันหัวไปทางทิศตะวันตก เมื่อเอาศพลงโลงเรียบร้อยแล้วให้หันหัวไปทางทิศตะวันตก เชื่อว่าทิศตะวันตกนั้นเป็นทิศของผี เมื่อตายไปแล้วก็ต้องหันหัวไปทางนั้น “ทาง

^๖ สัมภาษณ์ พระอธิการบัวพันธ์ ภทฺทญาโณ, เจ้าอาวาสวัดบ้านบ่อใหญ่ ตำบลลูกคำ, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

คติธรรม” คนตายก็เหมือนกับดวงอาทิตย์ที่ตกลงไปแล้ว ย่อมไม่ย้อนคืนขึ้นมาทางทิศตะวันตกในวันเดียวกัน ย่อมขึ้นทางทิศตะวันออกอีกในวันใหม่ คนตายก็เหมือนกันย่อมไม่กลับมาในร่างเก่า ย่อมจะไปเกิดในภพใหม่และในเวลาใหม่ต่อไป”

๑๐. การเลี้ยงข้าวศพ คนโบราณอีสานนิยมแต่งพาข้าวให้คนตายกิน เชื่อว่าเป็นการเลี้ยงข้าวคนตายเพราะกำลังเดินทางไปในปรโลกจะหิวข้าว “ทางธรรม” เชื่อว่า การเอาข้าวให้คนตายกินไม่มีประโยชน์ อาหารทางโลกผู้ตายไม่สามารถจะกินได้เพราะอยู่ในโลกวิญญาน ควรจะเอาอาหารไปถวายพระสงฆ์หรือให้ทานกับคนยากจน แล้วอุทิศกุศลจะดีกว่าคนตายถึงจะได้รับอาหาร

๑๑. การทำบันได ๓ ขั้น บันไดทำด้วยก้านกล้วยหรือไม้ไผ่ผูกเป็นสามชั้นเหมือนบันไดธรรมดา ความกว้างเท่ากับปากโลง วางไว้ข้างนอกหรือในโลงก็ได้ เชื่อว่าให้คนตายขึ้นลงได้ง่าย และให้พาคนบันไดนี้ขึ้นไปไหว้ธาตุเกษแก้วบนสวรรค์ “ทางคติธรรม” เชื่อว่าบันได ๓ ขั้น ภพ ๓ คือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ เป็นสถานที่อยู่ของสัตว์จะเกิดแล้วตาย ตายแล้วเกิดไม่จบสิ้น

๑๒. การจุดไฟให้ศพ จุดตะเกียงหรือเทียนไว้ทางหัวและเท้าศพตลอดคืน เชื่อว่าจุดไว้แทนไฟธาตุผู้ตาย และจุดไว้ให้แสงสว่างสามารถมองเห็นจะได้ไม่ม่น่ากลัว “ทางคติธรรม” เชื่อว่าเป็นการสอนให้คนมีปัญญา ที่โลกเจริญรุ่งเรืองได้ด้วยปัญญา เพราะปัญญานั้นเป็นแสงสว่างในโลก

๑๓. การดับไฟที่จุดให้ศพ เมื่อพระสวดมาติกาและสวดพระอภิธรรมในกลางคืนหรือกลางคืนก็ตาม นิยมดับเทียนหรือตะเกียงชั่วคราว เชื่อว่าเป็นการดับเสนียดจัญไรสิ่งอัปมงคลให้สูญสิ้นไป “ทางคติธรรม” เชื่อว่าการดับไฟเปรียบเสมือนตาย จุดไฟเปรียบเสมือนเกิด ทุกสิ่งเกิดมาแล้วต้องตายเหมือนกันแต่จะช้าหรือเร็วเท่านั้น

๑๔. การเงินเอือนดี ศพที่ออกจากบ้านไปแล้ว ภาษาอีสานเรียกว่าเอือนดี ถ้ามีคนตายในบ้านหลังใด ชาวบ้านก็จะไปร่วมกันให้กำลังใจแก่ญาติผู้ตาย มีการอ่านหนังสือผูก เล่นเสื่อกินหมู และอื่นๆ เอาข้าวของเงินทองมาช่วยกัน บรรดาญาติพี่น้องบ้างคนอยู่จนงานเสร็จก็มีอย่างนี้เรียกว่า “เงินเอือนดี” เมื่อศพออกจากบ้าน^๓

จะเห็นได้ว่าชาวตำบลลูกคำ ไม่เพียงแต่จะปฏิบัติต่อคนตายเท่านั้น แต่ยังปฏิบัติต่อคนใกล้ตายด้วย เพราะมีการให้ข้อคิดให้คติธรรมต่อคนใกล้ตายเพื่อจะได้ไปสู่ภพภูมิที่และเมื่อสิ้นลมหายใจแล้วจะเอาหมองมาไว้ตักส่งสัญญาณ และหลังจากนั้นก็อาบน้ำแต่งตัวให้ศพ มีการมัดตราสังศพ จุดไฟให้ศพ และมีการเงินเอือนดี พิธีกรรมเหล่านี้ชาวตำบลลูกคำได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่ครั้ง

^๓ สัมภาษณ์พระอธิการบัวพันธ์ ภูทกญาโณ, เจ้าอาวาสวัดบ้านบ่อใหญ่ ตำบลลูกคำ, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

^๔ สัมภาษณ์นายชาลวรรณ คำมูล, มรรคทายกบ้านลูกคำ ตำบลลูกคำ, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

๒. การรดน้ำมนต์ที่ตั่งศพ เมื่อยกศพออกจากเฌอนแล้ว พระสงฆ์จะสวดทำน้ำมนต์ให้เอาไปรดที่ตั่งศพ แล้วเทน้ำกินน้ำใช้ออกและคว่ำโองาอ่างที่ใส่น้ำ มีความเชื่อว่าน้ำเก่าเป็นน้ำไม่บริสุทธิ์ให้เททิ้งหมดทิ้งเสีย

๓. การพลิกและผูกบันได เมื่อยกศพลงจากเฌอนแล้ว เอาเรียวหนามมาผูกติดบันไดไว้ ๗ วัน และเอากิ่งไม้สด ๒ กิ่ง มาผูกปลายติดกันไว้ที่ประตูเฌอน พอพิธีศพเสร็จแล้วจึงเอากิ่งไม้ออกไปแล้วเอาน้ำรดบันได ๑ ชั้น และชักบันไดขึ้นเพื่อไม่ให้ผีขึ้นเฌอนได้ เชื่อว่าเป็นการป้องกันมิให้ผีจําเฌอนและขึ้นมาไม่ได้ “ทางคติธรรม” เชื่อว่าเป็นการสอนให้คนที่ยังมีชีวิตอยู่ให้รู้ว่าเกิดแล้วก็ดับทุกคน ผู้ที่มีบันไดตายตัวพลิกคว่ำไม่ได้

๔. การห้ามและจูงศพ ห้ามห้ามใช้ไม้ไผ่บ้าน ๒ ลำ เอาโลงขึ้นตั้งชันด้วยดอกชะเนาะ ห้ามข้างละ ๓-๔ คน เอาทางด้านเท้าศพไปก่อน ห้ามพังกกลางทาง ห้ามเปลี่ยนบ่า ห้ามข้ามนาข้ามสวน เพราะเชื่อว่า “กะล่ำ” คือ (ไม้ดี) การจูงศพใช้เชือกหรือด้ายจูง ถ้าผู้ตายมีลูกหลานก็จะให้บวชพระหรือเณรจูงศพ เป็นหญิงให้นุ่งขาวห่มขาวบวชเป็นชีจูงศพไปที่เมรุหรือป่าช้า “ทางคติโลก” เชื่อว่าเกิดมาทั้งที่ไม่เสียชาติ มีลูกหลานบวชจูง

๕. การหว่านข้าวสารและข้าวตอก เมื่อห้ามศพลงจากบ้านก็จะหว่านข้าวสารและข้าวตอกไปตลอดทาง “ทางคติโลก” เชื่อว่าให้ผีมาเก็บกินข้าวสารและข้าวตอกเวลาห้ามศพจะได้ไม่หลก “ทางคติธรรม” เชื่อว่าเป็นการสอนให้พิจารณาว่า ข้าวสารคือแก่นข้าว คนเราถ้าถึงแก่นธรรมก็ไม่ต้องมาเกิดมาตายอีก ข้าวตอกเหมือนกับรูปนามที่แตกจากกันแล้วไม่สามารถกลับคืนมาได้

๖. การปลงศพ เมื่อถึงสถานที่เมรุหรือป่าช้า แต่ก่อนเผาที่ป่าช้าเพราะไม่มีเมรุเหมือนสมัยนี้ เมื่อถึงสถานที่แล้วจะปลงศพ ก็ให้เอาไข่ ๑ ฟอง ข้าว ๑ ปั้น โยนเลี้ยงทายถ้ำตกแตกที่ไหนให้ฝั่งหรือเผาที่นั่น เพราะเชื่อว่าผู้ตายอยากจะอยู่ที่นั่น หาพื้นมาปักหลักทั้ง ๔ มุม เรียกว่า (หลักสะกอน) และก่อเป็นเชิงตะกอน^{๐๐}

๗. การนำศพเวียน ๓ รอบ เมื่อหามมาถึงเมรุหรือกองฟอน (เชิงตะกอน) แล้ว ก็หามศพเวียนข้างซ้าย ๓ รอบ เชื่อว่าเป็นการเดินตรวจตราเฌอนอยู่ของตน “ทางคติธรรม” เชื่อว่าทุกชีวิตตกอยู่ในวัฏณะ ๓ คือ (๑) กิเลสวัฏณะ (๒) กัมมวัฏณะ (๓) วิปากะวัฏณะ กล่าวคือ มีกิเลสความอยากแล้ว ลงมือกระทำการ เมื่อลงมือกระทำการจึงได้รับผลกระทบนั้น หมุนเวียนอยู่อย่างนี้เรื่อยไปไม่จบสิ้น

๘. การกระแทกโลงกับกองฟอน เมื่อเวียนศพครบ ๓ รอบ ก็เอาโลงกระแทกกับเมรุหรือกองฟอน ๓ ครั้ง เชื่อว่าเป็นการเตือนให้คนตายรู้ว่านี่คือบ้านคุณนะ “ทางคติธรรม” เชื่อว่าเป็น

^{๐๐} สัมภาษณ์นายพิกุล โมลี, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๗, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

การสอนคนที่ยังมีชีวิตอยู่ให้รู้ว่า ตามมาจากคำว่า “ติ” ซึ่งแปลคำว่าสาม และ ๓ คือ อนิจจัง ความไม่เที่ยง ทุกข์ขัง ความทุกข์ทรมาน และอนัตตา ความไม่ใช่ตัวตนมีการแตกดับไป

๕. การล้างหน้าศพ ก่อนล้างเปิดผ้าห่อศพออก เพื่อให้ไฟใหม่ได้เร็วขึ้น เอาน้ำมะพร้าวและน้ำอบน้ำหอมล้างหน้าศพ เชื่อว่าน้ำมะพร้าวเป็นน้ำที่ใสสะอาด ใช้ล้างศพเพื่อให้สะอาดปราศจากมลทิน “ทางคดิธรรม” เชื่อว่าเป็นการสอนให้เอาน้ำคือสุจริตธรรมชำระล้างจิตใจให้สะอาดปราศจากกิเลส ความโลภ ความโกรธ ความหลง

๑๐. การโยนผ้าข้ามโรงศพ เพื่อล้างหน้าศพแล้วก็ปิดฝาโลง และโยนผ้าข้ามโรงศพ ๓ ครั้ง โยนจากขวาไปซ้ายพอผ้าตกพื้นดินก็โยนจากซ้ายไปขวาและโยนขวาไปซ้ายแล้วรับผ้าไปถวายพระให้ปูลง การโยนผ้านี้ เชื่อว่าทำให้ผีสับสนหลงทางตามเอาผ้า “ทางคดิธรรม” เชื่อว่าเป็นการสอนคนที่ยังมีชีวิตอยู่ ให้รู้ว่าสมบัติหรือสิ่งของในโลก มันเป็นของทางโลกมิใช่ของใคร มันหมุนเวียนเปลี่ยนมืออยู่อย่างนั้น เงินทองที่สะสมไว้เมื่อตายก็จะเป็นของคนอื่น ถ้าเขาเอาไปใช้ทางผิดก็เป็นบาปแก่ผู้ตายด้วย เพราะเป็นสะสมทรัพย์สินไว้ให้คนทำความชั่ว

๑๑. การเอาไม้ข่มเหงทับโรงศพ เมื่อโยนผ้าเสร็จก็เอาไม้ท่อนใหญ่ ๒ ท่อน มาวางทับบนโรงศพข้างซ้ายและข้างขวา คนอีสานเรียกว่า “ไม้ข่มเหง” การทำเช่นนี้ เชื่อว่าไม่ให้โลงตกลงไปข้างใดข้างหนึ่ง และไม่ให้ผีออกมาอาละวาด “ทางคดิธรรม” เชื่อว่าในโลกมีการต่อสู้กัน ๒ อย่าง คือ ธรรมะ (ความดี) และอธรรม (ความชั่ว) ถ้าฝ่ายใดอ่อนแอก็จะถูกข่มเหงให้แพ้ไป

๑๒. การวางดอกไม้จันทน์ การวางดอกไม้จันทน์เป็นการสักการะศพ แต่ในสมัยโบราณไม่มี จะมีแต่ไปส่งสะการ คือ ไปการวะและขอขมาศพเป็นครั้งสุดท้าย ก่อนจะเผาศพ ลูกหลานและญาติมิตรก็จะร่วมกันสักการะขอขมาศพ ซึ่งในตอนมีชีวิตอยู่อาจพลัดหลังกระผิดต่อกันทางกาย วาจา และใจ ก็ขอโหสิกรรมแก่กัน การส่งสะการและการวางดอกไม้จันทน์มีความหมายและมีวัตถุประสงค์เดียวกัน คือ การสักการะขอขมาศพผู้ตายครั้งสุดท้าย ต่อจากนั้นในบางเจ้าภาพก็จะหว่านกาละพฤกษ์ (เงินเหรียญที่ห่อด้วยกระดาษเงินกระดาษทอง)

๑๓. การเผาศพ หลังจากวางดอกไม้จันทน์แล้ว ก็จุดไฟเผาศพ แต่ไฟที่จะเผาศพนั่นต้องเตรียมไว้ต่างหากจะใช้ตะเกียงหรือเทียนก็ได้ แต่ห้ามมิให้จุดไฟต่อกันไปจากคนหนึ่งไปอีกคนหนึ่ง เพราะเชื่อว่าไฟธรรมดาก็ดี ไฟราคะ โทสะ โมหะ ก็ดี เป็นของร้อนถ้าต่อกันเข้าจะลุกลามใหญ่โตไหม้บ้านเมืองและทรัพย์สินให้พินาศไป การทำฌาปนกิจศพ (เผาศพ) จึงไม่จุดไฟต่อกันเพราะเชื่อว่าไฟจะไหม้คนอื่นต่อไปอีก

๑๔. การตัดไม้ขวางทาง เมื่อเผาศพเสร็จแล้วก่อนออกจากเมรุหรือป่าช้าตอนจะกลับบ้านโบราณอีสานนิยม จะตัดไม้ขวางทางเดินหรือเอาไม้ขีดเส้นตัดทาง เชื่อว่าให้ผีที่ตายกลับบ้านมา

กับลูกหลานไม่ถูก “ทางคดิธรรม” เชื่อว่าในโลกนี้มีแต่ความหลอกลวง สามิภรรยา ตอนยังมีชีวิตอยู่ก็รักกันดี แต่เมื่อตายไปแล้วก็ไม่ยินดีให้กลับมาอยู่ด้วย^{๑๑}

๑๕. วันห้ามเผาศพ โบราณอีสานท่านห้ามมิให้เผาศพในวันพระ วันอังคาร วันเก้ากอง ถ้าเผาวันดังกล่าวนี้ มัน “กะลำ” คำว่ากะลำเป็นจำกัดใช้กับความถูกไม่ควรไม่ดีไม่งามในด้านต่างๆ ไม่ต้องอธิบายความ เช่น เผาศพวันพระ เผาศพวันอังคาร และเผาศพวันเก้ากอง กวาดบ้านกลางคืน ปลุกเสกน้อยหง่าเสกใหญ่สาเหตุที่ไม่ให้เผา คือ วันพระเป็นวันทำกิจของพระสงฆ์ เช่น พระเทศนา ลงอุโบสถ และญาติโยมมาถือศีล ๘ ส่วนวันอังคารเป็นวันแข่งถ้าจำเป็นต้องเผาให้อุปโลกน์ก่อนจึงค่อยเผา ส่วนวันเก้ากองเป็นวันร้อนมากเปรียบเสมือนไฟเก้ากองถ้าเผาศพก็จะเดือดร้อนแก่ญาติหรือคนอื่นอาจจะป่วยหรือตายไปก็ได้ ในปีมะโรงนี้ วันเก้ากองของปี คือ ขึ้น ๕ ค่ำ และแรม ๕ ค่ำ เป็นต้น ส่วนการปลุกเสกน้อยหง่าเสกใหญ่ คือ “เสกใหญ่” หมายถึง เสกแก่ที่ปลุกก่อนเป็นที่อยู่ของปู่ ย่า ตา ยาย และพ่อแม่ ส่วน “เสกน้อย” หมายถึง เสกที่ปลุกใหม่เป็นที่อยู่ของลูกหลาน การปลุกเสกไม่ควรสูงกว่าหลังเก่าถ้าปลุกสูงกว่าโบราณอีสานถือว่าสูงกว่าพ่อแม่และเป็นการกดพ่อแม่ให้อยู่ต่ำกว่าตน ถือว่าเป็นการลบดวงรัศมี หรืออีสานเรียกว่า “หง่า” อย่างนี้ เป็นต้น^{๑๒}

นอกจากนี้จะไม่เผาศพในพรรษา คือช่วงเทศกาลเข้าพรรษา และถ้ามีคนตายในระหว่างนี้ก็จะฝังเอาไว้ก่อน พอออกพรรษาค่อยเอาขึ้นมาเผา แต่ในปัจจุบันบางคนก็จะฉีดน้ำยากันเน่า (ฟอร์มาลีน) เพื่อรักษาศพเอาไว้ จนกว่าจะออกพรรษาจึงจะทำพิธีเผาศพ ซึ่งชาวตำบลคูคำก็ยังปฏิบัติกันสืบต่อมาจนกระทั่งทุกวันนี้^{๑๓}

จะเห็นได้ว่าชาวตำบลคูคำเมื่อจะมีการเผาศพจะทำพิธีขอขมาศพ รดน้ำมนต์ที่ตั้งสพการพลิกและผูกบันได การหว่านข้าวสารและข้าวตอก ตามลำดับที่กล่าวไว้ข้างต้น จนถึงการการตัดไม้ขวางทาง เชื่อว่าให้ผีที่ตายกลับบ้านมากับลูกหลานไม่ถูก แต่ในทางคดิธรรมแล้วเชื่อทำให้ตัดขาดทุกอย่างเพื่อจะได้บรรลุนิพพานนั่นเอง นอกจากนี้แล้วชาวตำบลคูคำจะไม่เผาศพในวันพระ วันอังคาร และวันเก้ากอง เป็นประเพณีศพที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน

๓.๑.๑.๔ การทำพิธีศพคนตายโหง

ตามปกติแล้วคนเราจะตายเพราะสิ้นอายุขัย คือ ตายเพราะการเจ็บไข้ด้วยโรคต่างๆ เช่น โรคชราเหี่ยวแห้งลงหมดลมหายใจไปเองก็จะทำพิธีฌาปนกิจ (เผาศพ) แต่ถ้าตายโหง เช่น ตกน้ำตาย รถชนตาย หรือถูกฆ่าตาย ตามประเพณีจะไม่เผาเพราะถือว่าตายไม่บริสุทธิ์ ถ้าเผามัน “กะ

^{๑๑} สัมภาษณ์ นางวงเดือน แก้วเก็บคำ, บ้านคู, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายบุญเตรียม สุเมโท, บ้านคู, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

^{๑๓} สัมภาษณ์ นายชาลวรรณ คำมูล, มรรคทายกบ้านคู ตำบลคูคำ, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

ถ้า” ไม่ดีจะทำให้คนมีชีวิตอยู่เดือดร้อนอาจมีการตายเช่นนี้อีกก็ได้ คนตายโหงจึงนิยมนำไปฝังอย่างน้อยให้ครบ ๓ ปี ค่อยขุดขึ้นมาทำพิธีเผา แต่ถ้ามีความจำเป็นต้องเผาท้องปรึกษากับเถระหรือผู้เฒ่าก่อนท่านก็จะแนะนำแก้ไขให้ คือ ให้พระเดินล่วงหน้าไปที่ป่าช้าก่อนทำเป็นไม่ว่าเขาจะห้ามศพมาฝังพอชาวบ้านห้ามศพมาถึงป่าช้าแล้ววางลง ทำท่าเอาขอบขุดดินจะฝัง พระก็เดินออกมาจากป่าเห็นแล้วทักขึ้นว่า

พระถาม	โยมเฮ็ดอีหยัง ^{๑๔}
โยมตอบ	คนตายโหงข้าน้อยกำลังสิพากันฝัง (คนตายโหงครับผมกำลังจะพากันเอาไปฝัง)
พระถาม	โยมเอาตมาขอแผ่ได้บ่ สิมาเผาทำบุญกันศพสิบ่ได้สกปรก (เอาตมาขอขมาขบถาตได้หรือไม่ว่าเอาไปเอาเพื่อไม่ให้สกปรก)
โยมถาม	มันสิบ่จะล้าบ้อข้าน้อย (มันจะไม่ผิดจารีตหรือครับ)
พระตอบ	บ่เป็นยังดอกถวายอาตมาก่อน (ไม่เป็นไร ขอให้ถวายกับอาตมาก่อน)
โยมถาม	ว่าจั่งได้หมู่เฮา หลวงพ่อเฟิ่นขอแผ่ศพเผาทำบุญ เออเห็นดินนำถวายหลวงพ่อเฟิ่นไปเลย (พวกเราจะว่าอย่างไร หลวงพ่อท่านขอขมาขบถาตศพด้วย ก็ได้พวกเราเห็นดีด้วยให้ถวายหลวงพ่ot่านไปเลย)
พระตอบ	เออ อาตมารับแล้ว ไปไปหาพินมาเผาด้วยกัน (อาตมารับไว้แล้วให้พวกโยมไปหาพินมาเผา)

เมื่อตกลงกันได้เรียบร้อยแล้ว ก็ไปหาพินช่วยกันและทำพิธีเผาศพตามขั้นตอนแบบศพธรรมดาทั่วไป

เมื่อเสร็จพิธีเผาศพคนตายโหงแล้ว คนโบราณอีสานเชื่อว่าคนตายโหงเป็นคนบาปตายไปแล้วมักจะมาเอาคนอื่นให้ตายไปด้วย จึงแก้ไขไม่ให้มันมาเอาคนอื่นไปด้วย ดังนี้

๑) นิมนต์พระมาสวดถอดตรงที่คนตายโหง

๒) เลี้ยงส่งผีตายโหง วิธีเลี้ยงส่งให้เอาของดิบเลี้ยง ให้เรียกชื่อมันมาแล้วบอกว่า

“ของมักของเจ้าข่อยเอามาให้ กินแล้วหนีให้ไปเกิดชะอย่าอยู่หนี เดียวนายนิริบาลสิรู้ เฟิ่นสิมาเอาไปลงโทษ หรือหมอผีสิมาเอาไปใช้งาน ไปชะไปเกิดชะ (ให้พูดเองเออเอง) ดังนี้

^{๑๔} เฮ็ดอีหยัง แปลว่า ทำอะไร

“มาแล้วบ๊อ? มาแล้ว กินแล้วบ๊อ? กินแล้ว กินแล้วหนีไปซะเด้อ? เออ กินแล้วหนีไปดอก เหนี่ผีตายโหงก็จะหนีไปไม่มาทำให้คนตายอีกแล้^๕ (มาแล้วหรือ? มาแล้ว กินแล้วหรือ? กินแล้ว กินแล้วก็ได้ ครัวกินแล้วก็จะไป)

จากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การทำพิธีศพของชาวพุทธตำบลลูกคำนั้น มีความแตกต่างจากชาวพุทธในภูมิภาคอื่น ชาวพุทธตำบลลูกคำจะทำพิธีศพแยกออกเป็น ๒ ประเภท คือ พิธีศพแบบธรรมดา กล่าวคือ ศพที่ตายตามปกติด้วยโรคต่างๆ เช่น โรคชราแก่ตายไปตามอายุขัยของตน ไม่มีใครทำร้ายให้ตาย พิธีศพแบบไม่ปกติ กล่าวคือ ศพที่ตายด้วยอุบัติเหตุต่างๆ เช่น ตกน้ำตาย ตกต้นไม้ตาย ถูกรถชนตาย และถูกฆ่าตาย คนที่ตายโหงก็มีการปฏิบัติที่แตกต่างออกไป

๓.๑.๑.๕ การเก็บอัฐิและทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย

การเก็บอัฐิ (กระดูก) เมื่อเผาศพเสร็จแล้วจะนิมนต์พระสงฆ์มาสวดพระพุทธรมณต์ ๓ ค่ำ ในเช้าวันที่ ๔ ก็จะเก็บอัฐิ (กระดูก) นำเอาข้าวไปเลี้ยงผี ๑ พา บอกว่าพรุ่งนี้จะทำบุญอุทิศให้ หรือชาวอีสานเรียกว่า “แจกข้าว” เมื่อเลี้ยงข้าวแล้วก็ปั้นหุ่นคนตายหันหัวไปทางตะวันตก นิมนต์พระบังสุกุลตาย และทำหุ่นใหม่หันหัวไปทางตะวันออกเอาเงิน ๓๒ เหรียญ วางตามจุดต่างๆ ให้ครบอาการ ๓๒ นิมนต์พระบังสุกุลเป็น เมื่อเสร็จพิธีแล้วก็นำเอาอัฐิไปบรรจุไว้ในธาตุที่เตรียมไว้ที่วัด จากนั้นก็จะทำบุญ ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน ตามลำดับ แต่คนอีสานส่วนมากจะไม่นิยมทำกัน อาจจะเป็นเพราะว่าฐานะการเงินไม่ดีพอก็เป็นได้^๖

นายขารวรรณ คำมูล กล่าวว่า ชาวตำบลลูกคำยังมีความเชื่อในการเก็บอัฐิคือจะไม่เก็บอัฐิในช่วงเข้าพรรษา เพราะถือว่าในช่วงเข้าพรรษานั้นพระสงฆ์มีกิจที่จะต้องบำเพ็ญภาวนา ไม่ใช่ช่วงเวลาที่เก็บอัฐิ ความเชื่อนี้ปฏิบัติกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษแล้ว ไม่ทราบว่าเป็นเหตุนี้เกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อใด^๗

นายคำมี คำมูล กล่าวเสริมว่า และถ้าหากมีคนตายในระหว่างนี้ก็จะทำการเผาแต่จะเก็บอัฐิกอง และเก็บเอาที่วัดก่อน จะยังไม่เอากลับมาบ้านเพราะยังไม่มีการทำพิธี^๘

^๕ สัมภาษณ์นางพุด ศรีบุญมี,บ้านลูกคำ, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

^๖ สัมภาษณ์ หลวงพ่อโต ปภาโส รักษาการเจ้าอาวาสวัดป่าสังฆกรรม, ตำบลลูกคำ อำเภอซำสูง จังหวัดขอนแก่น, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

^๗ สัมภาษณ์ นายขารวรรณ คำมูล,มรรคทายกบ้านลูก ตำบลลูกคำ, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

^๘ สัมภาษณ์ นายคำมี คำมูล,บ้านลูกคำ, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

นายสัญญา โคตรศรีวงษ์ กล่าวว่า ที่ไม่เก็บอัฐิในช่วงเข้าพรรษานั้น เข้าใจว่าเป็นภูมิปัญญาของบรรพชนในสมัยก่อน เพราะว่าช่วงเข้าพรรษานั้นเป็นช่วงฤดูฝน การเก็บอัฐินั้นจะไม่สะดวก เพราะในสมัยก่อนยังไม่มีโกฐไต้เหมือนทุกวันนี้ จะใส่ในบั้งไม้ไผ่ หรือกระบอกลูบที่ทำขึ้นโดยเฉพาะ แต่เมื่ออัฐิถูกฝนหรือโดนความชื้นก็อาจจะทำให้ขึ้นราหรือผุได้ง่าย ดังนั้นในสมัยก่อนจึงไม่เก็บอัฐิในช่วงเข้าพรรษา อย่างนี้ก็เป็นที่เข้าใจ^๙

จากการสัมภาษณ์พบว่า ชาวตำบลคูคำจะนิมนต์พระสงฆ์มาสวดพระพุทธมนต์ ๓ คืน ในเช้าวันที่ ๔ ก็จะเก็บอัฐิ (กระดูก) นำเอาข้าวไปเลี้ยงผี ๑ พา บอกว่าพรุ่งนี้จะทำบุญอุทิศให้ หรือชาวอีสานเรียกว่า “แจกข้าว”

และการทำพิธีศพของชาวตำบลคูคำ ก็คล้ายกับชาวอีสานทั่วๆ จะแตกต่างกันก็เพียงเล็กน้อยเท่านั้น โดยภาพรวมแล้วมีความสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม และมีความสอดคล้องกันกับชาวพุทธในภูมิภาคอื่น จะแตกต่างกันก็เฉพาะภาษาที่ใช้และหลักพิธีนาธรรมบางข้อที่เป็นภาษาอีสาน ซึ่งเป็นภาษาท้องถิ่นภูมิภาคอื่นไม่สามารถเข้าใจได้ถ้าหากไม่ได้ศึกษาภาษาอีสานให้เข้าใจอย่างแท้จริง แต่การทำพิธีศพคนตายโหงจะทำไม่เหมือนกันกับภูมิภาคอื่น เพราะมีความเชื่อเฉพาะในท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้จึงเป็นอัตลักษณ์ของคนอีสานซึ่งในท้องถิ่นอื่นไม่มี

๓.๒ ความสำคัญของพิธีศพชาวพุทธตำบลคูคำ

ความสำคัญพิธีศพชาวพุทธตำบลคูคำนั้น ผู้วิจัยได้ไปสัมภาษณ์พระภิกษุสงฆ์และชาวบ้านตำบลคูคำ หมู่ที่ ๑, ๒, และ ๓ มีความเห็นว่าการทำพิธีศพมีความสำคัญอยู่หลายประการ ดังนี้

๑. ในฐานะที่มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐต้องให้ความสำคัญกว่าสัตว์อื่นๆ ไม่ว่าจะรวยหรือจนก็ต้องให้ความสำคัญเช่นกัน

๒. ในพิธีศพมีความสำคัญที่สุด เพราะเป็นวาระสุดท้ายของผู้ตายที่ญาติๆ จะได้ทำพิธีศพให้ เพื่อเป็นการยกย่องคุณงามความดี และเป็นเกียรติแก่ผู้ตาย

๓. ทำให้ลูกหลานและญาติพี่น้องๆ ของผู้ตายได้มาร่วมกันประกอบพิธีศพ และเป็นการแสดงออกถึงความสามัคคีของลูกหลานและญาติๆ

๔. ทำให้ชาวบ้านทุกคนรอบรู้ได้มาร่วมกันประกอบพิธีศพให้ ในฐานะที่เป็นสมาชิกอยู่ในหมู่บ้านเดียวกันจะต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

๕. การทำพิธีศพนี้ ไม่ว่าจะมิฐานะร่ำรวยหรือยากจนก็ต้องทำพิธีศพให้ ถ้าไม่ทำ

^๙ สัมภาษณ์ นายสัญญา โคตรศรีวงษ์, กำนันตำบลคูคำ, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

ก็จะถูกประณามจากชาวบ้านการทำพิธีศพนี้ เป็นการให้กำลังใจแก่ลูกหลานและญาติพี่น้องของผู้ตาย เพื่อให้คลายความโศกเศร้าเสียใจ

๖. การทำพิธีศพตามประเพณีของชาวพุทธ เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตายไป เพื่อให้ไปสู่สุคติ

๗. การทำพิธีศพเป็นการรักษานบธรรมเนียมประเพณีของชาวพุทธไว้ ชาวบ้านทุกหมู่บ้านในตำบลจะช่วยกันทำพิธีศพ เพราะถือว่าทุกคนรอบครัวต้องมีการตายเกิดขึ้นไม่ช้าก็เร็ว ฉะนั้นจึงมีความจำเป็นต้องทำ ถ้าไม่ทำก็ไม่ได้เพราะจะทำให้ประเพณีพิธีศพสูญหายไป การทำพิธีศพนี้ ทำให้เกิดอุปมาทธรรม คือ ไม่ต้องอยู่ในความประมาทในการดำเนินชีวิต มันสร้างคุณงามความดี บุญกุศลอยู่เป็นประจำ^{๒๐}

จากบทสัมภาษณ์ปราชญ์ผู้รู้เกี่ยวกับความสำคัญของพิธีศพของชาวตำบลคูคำ จะเห็นได้ว่าชาวพุทธตำบลคูคำให้ความสำคัญกับพิธีศพนมาก เพราะเป็นหน้าที่ของคนในหมู่บ้านที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การทำพิธีศพนี้ต้องได้ทำกันทุกคนรอบครัวถ้าหากมีสมาชิกในครอบครัวเสียชีวิต จึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เพราะมีความจำเป็นต้องทำ ด้วยเหตุนี้ชาวพุทธตำบลคูคำจึงให้ความสำคัญกับพิธีศพนี้ เพราะว่าเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมายาวนานและเป็นพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาด้วย

๓.๓ หลักพุทธธรรมในพิธีศพชาวพุทธตำบลคูคำ

ชาวพุทธตำบลคูคำส่วนใหญ่แล้วเป็นคนอีสาน และในปริสนาธรรมหรือหลักพุทธธรรม ชาวอีสานแต่ละจังหวัดก็มีประเพณีที่คล้ายกันจะแตกต่างกันก็เพียงเล็กน้อย ชาวพุทธตำบลคูคำได้นำเอาปริสนาธรรมพิธีศพของชาวอีสานมาปฏิบัติและอบรมให้ลูกหลานปฏิบัติตาม การปฏิบัติสืบทอดกันมาจนกลายเป็นประเพณีอันดีงามของชาวตำบลคูคำ

ในปริสนาธรรมได้กล่าวไว้หลายเรื่อง เช่นหลักอแปมาทธรรม ไตรลักษณ์, ความกตัญญู เป็นต้น ในหลักปริสนาธรรมพิธีศพชาวพุทธตำบลคูคำก็ใช้หลักปริสนาธรรมของชาวอีสาน และถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจนกลายเป็นประเพณี ซึ่งในหลักปริสนาธรรมพิธีศพ ดังนี้

^{๒๐} สัมภาษณ์ นายสัญญา โคตรศรีวงษ์, กำนันตำบลคูคำ, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

๓.๓.๑ หลักอัปมาทธรรม

การใช้ชีวิตที่ผ่านไปในแต่ละปี แต่ละวัน แต่ละนาที ไม่ควรจะประมาท ควรจะทำความดี เพราะไม่รู้ว่ากาลเวลาจะพรากชีวิตเราไปเมื่อใด ดังนั้นชาวตำบลลูกคำจึงนำหลักธรรมในเรื่องนี้มา กล่าวในพิธีศพเพื่อให้คนที่มาในงานศพได้ระลึกอยู่เสมอถึงความไม่ประมาทในการใช้ชีวิต^{๒๑}

หลวงพ่อโส ปภาโส กล่าวว่า เมื่ออาตมาได้รับนิมนต์ให้ไปสวดอภิธรรมในพิธีกรรม ศพของชาวตำบลลูกคำ อาตมาก็จะให้คำสอนกับชาวบ้านไปด้วยเสมอว่า เมื่อเราเห็นคนตายก็ไม่ใช่ว่า ลึกแต่ว่าแต่เป็นคนตายเท่านั้น แต่ให้นำข้อคิดจากคนตายมาปรับใช้ในชีวิต คือจงใช้ชีวิตด้วยความ ไม่ประมาทเพราะไม่รู้ว่าตัวเราเองจะตายเมื่อใด ดังนั้นจึงทำความดีในทุกขณะ จะได้ไม่ต้อง เสียตายภายหลังว่ายังไม่ได้ทำความดีเลย และเมื่อเราใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาทแล้วเมื่อตายไปก็ ไม่ต้องไปกังวลว่าจะไปนรกหรือสวรรค์ เพราะถ้าทำความดีเสมอแล้วจะได้ไปสวรรค์แน่นอน^{๒๒}

เมื่อได้ฟังเทศน์ในงานพิธีศพแล้วนายคำมี คำมูล ก็ได้ข้อคิดว่า มนุษย์เราเกิดมาตั้งแต่ เด็กจนแก่ต้องดำเนินชีวิตผ่านวัยต่างๆ ตั้งแต่แรกเกิดจนโตเป็นหนุ่มเป็นสาว ตั้งแต่วัยหนุ่มสาว จนถึงวัยกลางคน ตั้งแต่กลางคนจนถึงแก่ชรา เป็นการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะของแต่ละวัย ไม่สามารถอยู่คงที่ได้ต้องเป็นไปตามธรรมชาติ และในร่างกายของเราย่อมเปลี่ยนแปลงไปตาม กาลเวลาไม่อยู่คงที่^{๒๓}

นางวงเดือน แก้วเก็บ กล่าวต่อไปอีกว่าสังขารเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงแท้แน่นอน มีการ เปลี่ยนแปลงตามเหตุปัจจัย ไม่อยู่คงที่ คือ สังขารเสื่อมไปตามกาลเวลา เมื่อเวลาผ่านไปชีวิตก็เหลือ สิ้นลงไม่เที่ยงแท้ สิ่งที่เที่ยงแท้แน่นอนคือคุณงามความดีบุญกุศล สิ่งนี้ไม่มีการเปลี่ยนแปลงถึงแม้ ร่างกายจะแตกดับไปก็ตาม บุญกุศลก็ติดตามตัวไป^{๒๔}

นางสงัด วงษ์นาม กล่าวเพิ่มเติมว่าเมื่อได้ฟังเทศน์ในงานพิธีศพแล้วก็ทำให้ตนเองได้ คิดว่าเมื่อเวลาที่ล่วงเลยไปทำให้ชีวิตสั้นกินอายุของมนุษย์ที่ละเล็กทีละน้อยไม่เว้นในแต่ละ วินาที การดำเนินชีวิตในแต่ละวันนั้น ย่อมผ่านอุปสรรคต่างๆ ผ่านหนาวร้อน ผ่านทุกข์สุขแตกต่างกัน ไปแต่ละคน ชีวิตเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา สุดท้ายมีการแตกสลายไปในที่สุด

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายพิกุล โมลี, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๓, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

^{๒๒} สัมภาษณ์หลวงพ่อโส ปภาโส, รักษาการเจ้าอาวาสวัดป่าสังฆกรรม ตำบลลูกคำ อำเภอชำสูง จังหวัดขอนแก่น, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

^{๒๓} สัมภาษณ์นายคำมี คำมูล, บ้านลูกคำ, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

^{๒๔} สัมภาษณ์ นางวงเดือน แก้วเก็บคำ, บ้านลูก, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

เมื่อแตกสลายไปแล้วก็เกิดขึ้นมาใหม่อีกอย่างนี้เรื่อยไปไม่มีที่สิ้นสุด ดังนั้นให้รีบสร้างแต่กรรมดี เพราะจะเป็นการใช้ชีวิตที่ไม่ประมาท

และหลักธรรมของความไม่ประมาทอย่างหนึ่งที่นอกเหนือจากนิมนต์พระสงฆ์มา เทศน์แล้วก็คือ การมัตตราสัง นายขารวัน คำมูล (มรรคทายกวัดบ้านคู) บอกว่า เมื่อมีคนตายจะต้อง ทำพิธีศพให้ ไม่ว่าจะรวยหรือจนก็ตาม เพราะถือว่าเป็นประเพณีที่ปฏิบัติมาตั้งแต่ปู่ ย่า ตา ยาย ถ้า หากไม่ทำก็ถือว่าผิดประเพณีของชาวพุทธตำบลคูคำ ในการปฏิบัติต่อศพตั้งแต่ตายใหม่ๆ เริ่มจากการอาบน้ำ ทาแป้ง แต่งตัวใส่เสื้อผ้าให้ศพ และการมัตตราสังศพ ๑ เปราะ นายขารวัน คำมูล ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษผู้เฒ่าผู้แก่บอกว่า การมัตตราสังมีความหมายลึกซึ้งเป็นปริศนาธรรมที่ ชาวอีสานตำบลคูคำคำสอนให้ลูกหลานเข้าใจความหมายในปริศนาธรรมนั้น ซึ่งมีความหมาย ดังนี้

คำว่า **เชือกผูกคอ** หมายถึง ลูก ภาสิตโบราณอีสานท่านกล่าวไว้ว่า “ค้นหาฮักลูก” คือ เชือกผูกคอ

คำว่า **ปอผูกศอก** หมายถึง ศั้วและเมีย ภาสิตโบราณอีสานท่านกล่าวไว้ว่า “ค้นหา ฮักศั้วฮักเมีย” คือ ปอผูกศอก

คำว่า **ปอกสุบดิน** หมายถึง ข้าวของเงินทอง ภาสิตโบราณอีสานท่านกล่าวไว้ว่า “ค้นหาฮักข้าวฮักของ” คือ ปอกสุบดิน^{๒๕}

ชาวพุทธตำบลคูคำเชื่อว่า สิ่งที่ถูกมัดคนเราไว้ไม่ให้ไปเกิดในภพใหม่ มี ๓ อย่าง คือ ลูก ๑ สามีหรือภรรยา ๑ และทรัพย์สิน ๑ ซึ่งค้นหา ๓ อย่างนี้ ผูกมัดคนเราให้อยู่ในวัฏสงสาร คือ เวียนว่ายตายเกิดไม่รู้จักจบสิ้น แต่ถ้าหากตัดกิเลสค้นหา ๓ เปราะนี้ได้ก็จะหลุดพ้นจากพันธนาการ ที่ผูกมัดได้ในปริศนาธรรมนี้จึงเป็นสิ่งเตือนใจให้คนที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ตระหนักเห็นโทษในกิเลส ค้นหาที่คนเราลุ่มหลง และยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตัวเราของเรา^{๒๕}

พระอธิการบัวพันธ์ ภทฺทญาโณ (เจ้าอาวาสวัดบ้านบ่อใหญ่) กล่าวว่าสมัยก่อนเมื่อมีคนตายก็จะทำพิธีศพตามประเพณีและปฏิบัติตามขั้นตอน คือ อาบน้ำศพ ทาแป้ง แต่งตัวใส่เสื้อผ้าให้ศพ เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะมัตตราสัง ๑ เปราะ แต่ประเพณีบางหมู่บ้านก็จะมัด ๕ เปราะ ซึ่งมีความหมายแตกต่างกัน พระอธิการบัวพันธ์ ภทฺทญาโณ ได้กล่าวว่า ในบางหมู่บ้านก็มัตตราสัง ๕ เปราะ ซึ่งมีความหมายเกี่ยวกับการกระทำความผิดต่างๆ ดังนี้

๑. **เชือกผูกที่คอ** หมายถึง กัมมัสสะโกมฺหิ คือ เรามีกรรมเป็นของๆ ตน
๒. **เชือกผูกที่ท่อนแขน** หมายถึง กัมมะทายาโท คือ เป็นผู้รับผลของกรรม
๓. **เชือกผูกที่กลางลำตัว** หมายถึง กัมมะโยนิ คือ เป็นผู้มีการเป็นกำเนิด

^{๒๕} สัมภาษณ์ นายชาลวรรณ คำมูล (มรรคทายกวัดบ้านคู ตำบลคูคำ) วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

๔. เชื่อกุณฐิที่ท่อนขา หมายถึง กัมมะพันธ คือ เป็นผู้มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์

๕. เชื่อกุณฐิที่ปลายเท้า หมายถึง กัมมะปะฏิสะระ โณ คือ เป็นผู้มีกรรมเป็นที่พึงอาศัย เราจะกระทำความอันใดไว้ เป็นบุญหรือเป็นบาปเราจักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้นๆ^{๒๖}

จากการสัมภาษณ์ปราชญ์ผู้รู้ในหลักอัมปมาทธรรมที่ปรากฏในพิธีศพของชาวดำบลคูคำ จะเห็นได้ว่า หลักกรรมข้อแรกนั้นชาวบ้านได้ข้อคิดจากพระคุณเจ้าที่มาเทศน์พิธีศพ และได้จากการมัตตราสัง ๓ เปราะ และ ๕ เปาะ มีความหมายแตกต่างกัน แต่ก็มี ความเกี่ยวเนื่องกัน คือ การมัต ๓ เปราะ เป็นการแสดงออกทางความคิด และการมัต ๕ เปราะ เป็นการแสดงออกทางการกระทำและได้รับผลของการกระทำ กล่าวคือ การแสดงออกทางความคิด คือ คิดยึดติดกับความรักที่มีต่อลูก ความรักที่มีต่อสามีและภรรยา ความรักในทรัพย์สินเงินทอง เมื่อมีจิตยึดมั่นในสิ่งเหล่านี้ จึงเกิดเป็นกิเลสตัณหา เมื่อเกิดกิเลสตัณหา จึงแสดงออกทางการกระทำ คือ ลงมือกระทำความกรรมต่างๆ เมื่อลงมือกระทำความกรรมต่างๆ แล้ว ก็ได้รับผลของการกระทำนั้นๆ

๓.๓.๒ หลักบุญกิริยาวัตถุ ๓

หลักของบุญกิริยาวัตถุ ๓ ที่ปรากฏในพิธีศพของชาวดำบลคูคำ ประกอบด้วย การให้ทาน การรักษาศีล และการบำเพ็ญภาวนา ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๑) หลักการให้ทาน

ชาวบ้านคูคำเชื่อในเรื่องการให้ทานในพระพุทธศาสนา ซึ่งในพิธีศพของชาวดำบลคูคำ จะมีการถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสามเณรทั้งภัตตาหารเช้า และเพล ซึ่งเจ้าภาพงานจะตั้งแต่เช้าเพื่อทำอาหารถวายมาที่วัด เพราะชาวบ้านเชื่อว่าการให้ทานจะเป็นการทำบุญเพื่ออุทิศให้กับคนตายด้วย และนอกจากเจ้าภาพงานจะทำอาหารถวายพระแล้ว ชาวดำบลคูคำก็จะนำสิ่งของหรือเงินมาช่วยเจ้าภาพงานศพ เพราะชาวดำบลคูคำถือว่าเป็นการให้ทานกับคนที่ตาย และเป็นการแสดงน้ำใจกับเจ้าภาพด้วย^{๒๗}

๒) หลักของศีล

นายบุญเตรียม สุมะโท กล่าวว่า ชาวดำบลคูคำเชื่อในเรื่องของการรักษาศีลในพระพุทธศาสนา ซึ่งในพิธีศพของชาวดำบลคูคำนั้น จะมาฟังสวดศพแล้วพระก็จะให้รับศีล ๕ เพื่อให้ตระหนักถึงการรักษาศีลให้บริสุทธิ์เพื่อที่เวลาตายไปแล้วจะได้ไปสู่สุคติภพ^{๒๘}

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระอธิการบัวพันธ์ ภูทฤตาโณ, เจ้าอาวาสวัดบ้านบ่อใหญ่ ดำบลคูคำ, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

^{๒๗} สัมภาษณ์ นายพิกุล โมลี, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๗, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายบุญเตรียม สุมะโท, บ้านคู, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

๑) หลักสมาธิ

ในเรื่องหลักสมาธินั้นชาวตำบลลุดคำจะได้ข้อคิดจากการบอกทางก่อนตาย คือก่อนจะสิ้นลมหายใจ ถ้ายังพอมีสติอยู่บ้างก็จะนิมนต์พระมาบอกกล่าวให้ผู้ที่กำลังจะตายทำสมาธิให้แน่วแน่ ให้นึกถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ให้ใช้สติ และสมาธิซึ่งนำทางไปก่อนตายเพื่อจะได้ไปสู่สุคติภพ เพราะถ้าตายไปโดยไม่ได้ตั้งสติแล้วจะไปเกิดในนรกนั่นเอง และนอกจากจะทำให้คนใกล้ตายได้สติแล้ว ก็ยังเป็นการสอนคนเป็นที่มาเฝ้าด้วย^{๒๘}

๓.๓.๓ กตัญญูกตเวทิตะ

ความกตัญญูกตเวทิตะ เป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญผู้ที่มีความกตัญญูกตเวทิตะต่อผู้มีพระคุณ เช่น บิดา มารดา เป็นต้น จึงได้รับการยกย่อง เพราะบิดามารดา เปรียบเหมือนพระพรหมของลูก บิดามารดาเป็นบุพพาจารย์ของลูก บิดามารดาเป็นเทวดาของลูก และบิดามารดาเป็นพระอรหันต์ของลูกในหลักทศ ๖ พระพุทธองค์ทรงสอนถึงหน้าที่ของลูกที่ดี ต้องตอบแทนบุญคุณของบิดามารดา ๕ ประการ คือ ๑) ท่านเลี้ยงมาแล้วเลี้ยงท่านตอบ ๒) ช่วยทำกิจของท่าน ๓) ดำรงวงศ์สกุล ๔) ทำตัวให้เป็นคนควรรับทรัพย์มรดก ๕) เมื่อท่านล่วงลับแล้วอุทิศส่วนกุศลไปให้^{๒๙}

ดังนั้นเพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทิตะ หรือเป็นการแสดงความเคารพต่อผู้ตาย ชาวบ้านลุดคำจึงมีการจัดพิธีศพอย่างประณีต และมีขั้นตอนการจัดพิธีศพดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น และการเก็บอัฐิของผู้ตายเอาไว้บำเพ็ญกุศล ก็ถือว่าเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้ตายเช่นกัน^{๓๐}

๓.๓ สรุป

เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นเรื่องที่มนุษย์ทุกคนจะต้องประสบและไม่สามารถหลีกเลี่ยงหนีจุดจบของชีวิตได้ ประเพณีไทยมีพิธีกรรมในการจัดการกับศพเพื่อแสดงถึงความรักและอาลัยให้แก่ผู้ตาย และเป็นการส่งวิญญาณผู้ตายให้ไปสู่สุคติ เมื่อมีคนสิ้นลมหายใจแล้ว นำมาทำพิธี พิธีที่จะทำเริ่มแรก คือ การอาบน้ำศพหรือที่เรียกกันว่า พิธีรดน้ำศพ ซึ่งการรดน้ำศพจะจัดพิธีหลังจากคนตายไปไม่นานนัก โดยใช้น้ำมนต์ผสมน้ำสะอาด โรยด้วยดอกไม้หอมหรืออาจจะใช้น้ำอบผสมด้วย ผู้ที่มา

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระอธิการบัวพันธ์ ภูทกญาโณ,เจ้าอาวาสวัดบ้านบ่อใหญ่ ตำบลลุดคำ, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

^{๓๐} ที. ปา. (ไทย) ๑๑ / ๒๖๓/๒๑๒.

^{๓๑} สัมภาษณ์ นางวงเดือน แก้วเก็บคำ, บ้านลุด, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

รดน้ำศพจะรดที่มือข้างหนึ่งของผู้ตายที่ยื่นออกมาและกล่าวคำไว้ อาลัย หลังจากพิธีรดน้ำศพเสร็จสิ้นแล้ว ก็จะต้องนำศพมาแต่งตัว โดยการหิวนมให้ศพ และเมื่อหิวนมเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะต้องหักหิวนมลงโลงศพในการนุ่งผ้าสวมเสื้อให้ศพนั้นจะต้องสวมเสื้อเอาหน้า ไว้หลังเอาหลังไว้หน้าเสื้อที่ใส่เป็นสีขาว นุ่งผ้าขาว ให้เอาชายพกไว้ข้างหลัง จากนั้นจึงเป็นการนุ่งห่มตามธรรมเนียมอีกครั้งหนึ่ง การนำเงินใส่ศพ และการนำหมากใส่ปากศพนั้นก็เพื่อเป็นการให้คติข้อคิดเตือนใจให้กับคนที่มีชีวิตอยู่ว่า บรรดาทรัพย์สมบัติที่ผู้ตายมีไม่ว่าจะน้อยหรือมากเพียงใด เมื่อตายไปก็ไม่สามารถเอาไปได้ เช่นเดียวกับหมากที่ผู้ตายชอบ แต่เมื่อตายไปแล้วก็ไม่สามารถเคี้ยวได้ ดังนั้น จึงไม่ควรมีความโลภลุ่มหลงในทรัพย์สินเงินทองแต่ควรหมั่นสร้างบุญสร้างกุศล การปิดหน้าศพ ก็เพื่อป้องกันการอุจาดตา สัปเหร่อจะเป็นผู้มัดตราสัง ก็คือการมัดศพโดยใช้ด้ายดิบขนาดใหญ่มาทำการมัดมือที่คอ แล้วโยงมาที่มือที่ประนมอยู่ที่หน้าอก โยงไปที่เท้า และมีการท่องคาถา หลังจากนั้นสัปเหร่อก็จะนำศพลงโลงโดยมีการทำพิธีเบิกโลงก่อน และมีการนำมิดหมอเสกสัปปากโลงด้วย เมื่อสัปเหร่อทำพิธีการเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะสามารถนำศพออกจากเรือนหรือ ย้ายศพไปเผาได้และจะตั้งศพโดยจะหันไปทางทิศตะวันตกเพราะเชื่อว่าเป็นทิศของ คนตาย การสวดศพ เจ้า ภาพออาจจะใช้เวลา ๕ วัน หรือ ๗ วัน ตามความสะดวกและฐานะของเจ้าภาพ และนิมนต์พระสงฆ์ สวดศพอภิธรรมในการเผา ศพ วันเผาศพนั้นจะต้องไม่ใช่วันศุกร์ วันพฤหัสบดี วันพระ วันเลขคู่ ในข้างขึ้น วันเลขคี่ในข้างแรม ในวันเผาจะมีการทำบุญและทำมาตกาบั้งสุกุดก่อน จากนั้นก็จะเคลื่อนศพเวียนซ้าย ๓ รอบ ยกขึ้นเชิงตะกอนหรือขึ้นเมรุ ผู้ที่มาร่วมงานศพจะนำดอกไม้จันทน์ที่เจ้าภาพแจกให้ขึ้นไปวางไว้ที่ฝาโลงศพ ซึ่งในพิธีการเผาศพจะมี ๒ ช่วงคือ ช่วงแรกจะเรียกว่าการเผาลอก คือพิธีการที่บรรดาญาติพี่น้องและแขกที่มาร่วมงานจะนำดอกไม้จันทน์ขึ้นไปวาง ไว้ แต่ยังไม่มีการจุดไฟจริง แต่พิธีการเผาจริงจะเป็นบรรดาญาติสนิทขึ้นไปวางดอกไม้จันทน์ และมีการจุดไฟเผาจริง ไม่เผาศพในพรรษา คือช่วงเทศกาลเข้าพรรษา และถ้ามีคนตายในระหว่างนี้ก็จะฝังเอาไว้ก่อน พอออกพรรษาค่อยเอาขึ้นมาเผา แต่ในปัจจุบันบางคนก็จะฉีดยาพิษกันเน่า (ฟอร์มาลิน) เพื่อรักษาศพเอาไว้ จนกว่าจะออกพรรษาจึงจะทำพิธีเผาศพ เมื่อพิธีเผาศพเสร็จเรียบร้อยแล้ว เช้าวันรุ่งขึ้นสามารถมาเก็บอัฐิได้ แต่ถ้าเป็นชนบทจะเก็บอัฐิภายหลังการเผา แล้ว ๓ วัน เนื่องจากชนบทจะใช้ฟืนเผาจึงจะต้องรอให้ไฟมอดสนิทก่อน ลูกหลานจะเก็บส่วนที่สำคัญไว้บูชา และบางส่วนอาจจะนำไปลอยอังคาร ซึ่งอาจจะเป็นแม่น้ำ หรือทะเล ทั้งนี้มีความเชื่อที่จะทำให้วิญญาณของผู้ตายมีความสงบและร่มเย็น พิธีกรรมที่จัดขึ้นเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันถึงแม้จะมีพิธี บางอย่างที่ปรับเปลี่ยนไปเพื่อให้เข้ายุคสมัย แต่ข้อคิด คติเตือนใจที่แฝงอยู่ในความเชื่อต่างๆ สามารถช่วยย้ำเตือนให้ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ข้อคิดในการดำเนินชีวิตและ พยายามทำความดีงามเพื่อที่จะได้เจอแต่สิ่งดีๆ ในพิธีศพของชาวบ้านคุณา จะมีปรีศนาธรรมที่เป็นคำสอน ส่วนใหญ่จะสอนให้บุคคลพิจารณาสังขารร่างกายของ

เราให้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาไม่ควรยึดมั่น ด้วยอุปาทานเพราะจะก่อให้เกิดความทุกข์ ควรพิจารณาตามความเป็นจริง ทำหน้าที่ของแต่ละบุคคลให้สมบูรณ์ด้วยความไม่ประมาท ขวนขวายประกอบกรรมดี ละเว้นกรรมชั่วพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์ด้วยอริยทรัพย์ และตระหนักในความกตัญญูรู้คุณต่อผู้มีพระคุณทั้งหลายทั้งที่มีชีวิต คือบิดามารดา ครู อาจารย์ และสิ่งไม่มีชีวิต คือธรรมชาติ ป่าไม้ ภูเขา สถานที่ อาคารและสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ เราต้องกตัญญูรู้คุณต่อสิ่งเหล่านั้น และต้องเคารพสิทธิเสรีภาพในความเป็นมนุษย์ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน เอาใจเขามาใส่ใจเรา ไม่เบียดเบียนซึ่งกัน มีความเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน